HE 241/2020 vp Hallituksen esitys eduskunnalle hyvinvointialueiden perustamista ja sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisen uudistusta koskevaksi lainsäädännöksi sekä Euroopan paikallisen itsehallinnon peruskirjan 12 ja 13 artiklan mukaisen ilmoituksen antamiseksi

Sosiaali- ja terveysvaliokunta

Kirjallinen asiantuntijalausunto 15.2.2021
Lapin liitto

Lapin liitto pitää sote-uudistusta hyvinvointivaltion turvaamisen näkökulmasta välttämättömänä ja sen rakentaminen itsehallinnollisten hyvinvointialueiden pohjalle on perusteltua. Lapin liitto pitää sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen tärkeimpänä tavoitteena kansalaisten yhdenvertaisuuden turvaamista sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa. Erityisesti palveluiden saavutettavuuden varmistaminen Lapin erityisolosuhteissa on keskeistä.

Ehdotuksen mukainen uudistus jättää koko muun aluehallinnon rakenteen tässä vaiheessa ennalleen. Hyvinvointialueiden kehittämistä valmistelleessa parlamentaarisessa työssä ei myöskään ole päädytty luomaan kuvaa aidosti monialaisista, vakiintuneen eurooppalaisen kansanvaltaisen aluehallintotason mukaisista maakunnista. Lapin liitto pitää tätä erittäin ongelmallisena ja korostaa, että muun aluehallinnon jäädessä sektorikohtaiseksi aluelähtöisyys ja kansanvaltaisuus voivat uudistuksen myötä jopa kaventua.

Valtion mahdollisuutta ohjata hyvinvointialueiden vastuulle kuuluvaa sosiaali- ja terveydenhuoltoa ja pelastustoimea ehdotetaan vahvistettavaksi. Lapin liitto huomauttaa, että esityksen mukaisella mallilla hyvinvointialueiden todellinen itsehallinto jää todella ohueksi. Tämä voi rapauttaa vaaleilla valittujen valtuustojen roolia ja näin ollen uudistuksen legitimiteettiä. Alueiden verotusoikeus tulevaisuudessa on keskeinen elementti tämän ongelman korjaamisessa, mutta Lapin liitto korostaa, että verotusoikeus tulee ehdottomasti kytkeä alueiden monialaisuuden lisäämiseen – ei nyt esitetylle tehtäväpohjalle.

Hyvinvointialueiden toiminta rahoitetaan pääosin valtion rahoituksella ja osaksi palvelujen käyttäjiltä perittävillä asiakasmaksuilla. Rahoitus määräytyisi laskennallisesti pääosin hyvinvointialueen palvelujen tarpeen sekä olosuhdetekijöiden perusteella. Pelastustoimen rahoitukseen vaikuttaisi lisäksi riskikerroin. Lapin liitto korostaa, että esitetyssä rahoitusmallissa keskeisintä on varmistaa riittävä tarveperustaisuus ja erityisolosuhteiden huomioiminen, jotta palveluiden yhdenvertainen saatavuus maan eri osissa voidaan turvata. Esimerkiksi Lapissa matkailumaakuntana lähipalvelujen tarve voi vaihdella kausittain merkittävästi.

Lapin liitto pitää hyvinvointialueiden yhteistyön ja resurssien järkevän kohdentamisen näkökulmista hyvänä esitystä, jossa sosiaali-ja terveydenhuollon alueellisen yhteistyön ja tarkoituksenmukaisen palvelurakenteen varmistamiseksi muodostettaisiin viisi yhteistyöaluetta.

Lapin liitto
www.lapinliitto.fi
Hallituskatu 20 B, PL 8056
96101 Rovaniemi
etunimi.sukunimi@lapinliitto.fi
info@lapinliitto.fi

Samalla Lapin Liitto kuitenkin korostaa, että hyvinvointialueiden ja kuntien väliseen yhteistyöhön ja yhdyspintaan tulee kiinnittää vielä huomioita toiminnallisten raja-aitojen välttämiseksi.

Palveluiden siirtämisellä hyvinvointialueelle ei saa rapauttaa kunnissa sijaitsevia lähipalveluita. Lapin kuntakeskusten väliset pitkät välimatkat edellyttävät kattavaa lähipalveluverkkoa ja Lapin matkailusta johtuen palveluiden tarve on monin osin paljon väestöpohjaa suurempi. Lapin liitto pitää tärkeänä, että tämä huomioidaan erityisesti hyvinvointialueiden rahoituksessa.

Edelleen lapin liitto huomauttaa, että rajakuntien joustavat sote-palvelut ja erityisesti ensihoito tulee turvata kuten nykyisinkin (yhteistyö Norjan ja Pohjois-Lapin alueilla). Rajat ylittävä yhteistyö tulee mahdollistaa jatkossakin kaikilla pohjoismaisilla rajoilla ja kaikille kansalaisille. Lainsäädännön tulisi myös mahdollistaa rajakuntien toimivaltaisten toimielimien muodostamisen sekä valmiussuunnitelmien laatimisen, esimerkiksi erilaisissa laajoissa kriisitilanteissa.

Rajat ylittävillä palveluilla on merkitystä myös saamenkielisten oikeuksien toteutumiseen. Saamen kielen ja kulttuurin mukaiset sote-palvelut ovat erityisen tärkeässä asemassa Lapin alueella. Tähän liittyen henkilöstön koulutukseen ja osaamiseen on kiinnitettävä erityinen huomio sekä palvelujen suunnittelussa että rahoituksessa. Lapin liitto korostaa, että uudistuksen yhteydessä on huolehdittava, että sote-palvelut on mahdollista järjestää yhdenvertaisesti saamelaisväestön tarpeisiin.

Voimaanpanolaissa säädettäisiin sellaisten hyvinvointialueella siirtyvien ostopalvelusopimusten mitättömyydestä ja irtisanomismahdollisuudesta, joissa olisi sovittu ehdotettavien järjestämisvastuuta ja ostopalveluja koskevien sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annettavan lain säännösten vastaisesti. Lapin liitto korostaa, että tarkoituksenmukaista, perusteltua ja toimivaa ulkoistamissopimusta ei ole syytä mitätöidä ja että hyvinvointialueille tulee olla velvollisuus edistää asiakkaiden valinnanvapautta palveluseteleillä ja henkilökohtaisella budjetoinnilla.

Lapin liitto tuo myös esille, että poikkeuksena muihin alueisiin Lapissa on kaksi maakuntakeskusta. Tämän johdosta Lapin hyvinvointialueella tulee edelleen varmistaa oikeus pitää yllä kahta ympärivuorokautista yhteispäivystystä tarkoituksenmukaisessa laajuudessa ja hyvinvointialueen rahoituksessa on edelleen huomioitava yllä todettu kahden päivystävän sairaalan tilanne, tarvittaessa lakiin kirjattuna.

Lopuksi Lapin liitto korostaa, että kunnat ovat nykyisen lainsäädännön puitteissa investoineet merkittäviä pääomia sosiaali- ja terveystoimen sekä pelastustoimen irtaimeen omaisuuteen palvelujen järjestämiseksi. Näiden omaisuuserien ja kuntayhtymien peruspääoman jäsenkuntaosuuksien luovuttaminen hyvinvointialueille korvauksetta ei ole perusteltua. Kuntien rahoitusasema (omavaraisuus, vakavaraisuus) tulee varmistaa sote-uudistuksessa ja kuntien tulee saada asianmukainen korvaus kiinteistöjen ja irtaimiston luovutuksista. Uudistuksen kokonaisvaikutukset yksittäisen kunnan talouteen eivät myöskään saa aiheuttaa kriisikuntakriteeristön täyttymistä.

Lapin liitto Hallituskatu 20 B, PL 8056 96101 Rovaniemi info@lapinliitto.fi etunimi.sukunimi@lapinliitto.fi www.lapinliitto.fi